

● شکل ۱- میوه‌های رقم پسته کله بزی

● شکل ۲- میوه‌های رقم پسته قزوین

ارقام پسته قزوین، میراثی ارزشمند و منبعی مهم برای ارزآوری

● تاریخچه کشت پسته:

پسته (*Pistacia vera* L.) یکی از مهم‌ترین محصولات کشاورزی کشور است که بخش عمده‌ای از صادرات غیرنفتی ایران را تشکیل می‌دهد. ایران به همراه کشورهای حوزه دریای مدیترانه (سوریه، ترکیه و لبنان) به‌عنوان یکی از زیستگاه‌های اصلی پسته در دنیا شناخته شده است. وجود چندین هزار هکتار پسته خودرو و دیم متعلق به گونه پسته خوراکی *P. vera* در شمال شرق ایران و گونه بنه و خینجوک پراکنده در دامنه‌های زاگرس دلیلی بر این مدعاست.

● اهمیت اقتصادی پسته:

ارزش اقتصادی و ارزآوری این محصول از سایر محصولات کشاورزی بالاتر است، به طوری که طبق گزارش وزارت جهاد کشاورزی و گمرک ایران، از صادرات پسته به صورت میانگین سالانه حدود ۱/۵ میلیارد دلار درآمد ارزی عاید کشور می‌شود. ارزش تولید این محصول گرانبها و بی‌نظیر حدود ۱۰ درصد از درآمدهای غیر نفتی کشور است.

● ارقام پسته ایران و قزوین

در ایران منابع ژنتیکی پسته، به طور طبیعی توسط ازدیاد با بذر در طی دوره طولانی ایجاد شده‌اند و یک کلکسیون غنی از ژنوتیپ‌های متفاوت با مشخصات میوه متفاوت ایجاد کرده‌اند، به همین دلیل تنوع زیادی در صفات درختان پسته در ایران دیده می‌شود. ایران دارای بزرگترین ذخایر و منابع ژنتیکی پسته در دنیا است. در حال حاضر بیش از ۱۵۰ رقم پسته در کلکسیون‌های کرمان، خراسان رضوی (فیض آباد)، سمنان و قزوین نگهداری می‌شوند و به نظر می‌رسد با توجه به غنای پسته کشور، این میزان خیلی بیش از این باشد. این ارقام و ژنوتیپ‌ها از نظر شکل ظاهری، میزان عملکرد، کیفیت، نیاز سرمایی، زمان گل‌انگیزی و گل‌آوری، زمان رسیدن میوه، میزان تحمل به تنش‌ها، سازگاری به شرایط محیطی و ... از تنوع بالایی برخوردار هستند و هریک از آن‌ها در شرایط آب و هوایی خاص، بهترین عملکرد را نشان می‌دهند.

در باغستان سنتی قزوین با بیش از ۲۶۰۰ هکتار مساحت، درختان پسته با سن بالای ۴۰ سال به وفور مشاهده می‌شود. وجود این درختان مسن حاکی از حضور ژن‌های با ارزش مقاومت به تنش‌های مختلف در آن‌هاست که سبب شده

با وجود شرایط نامساعد محیطی بتواند سالیان درازی را سپری کنند. از مهمترین ژنوتیپ‌های بومی پسته استان قزوین می‌توان به کله بزی، قرمز پسته، آق پسته، کال خندان، بادامی، مادری و شمشیری اشاره کرد. این ژنوتیپ‌ها علاوه بر استفاده به‌عنوان رقم و تولید میوه، مقاومت خوبی به سرما و شوری دارند و می‌توانند به‌عنوان پایه برای ارقام تجاری موجود در کشور استفاده شوند.

● مصارف پسته قزوین

به طور کلی به دلیل شرایط مناسب اقلیمی، پسته ایران دارای مرغوبیت بالایی بوده و از نظر کیفیت در بین رقبای خارجی خود کم‌نظیر می‌باشد. با این حال پسته قزوین علی‌رغم ریز بودن میوه‌ها از نظر مزه، رنگ سبز و پروتئین قابل توجه نسبت به ارقام دیگر پسته برتری نشان داده و به همین دلیل در صنعت شیرینی و به ویژه باقلوا به میزان زیادی استفاده می‌شود. بر اساس گزارش‌ها، پسته قزوین از مرغوب‌ترین پسته‌های کشور به شمار می‌رود، که در صنعت شیرینی و شکلات و همچنین برای طبخ انواع غذا و تهیه آجیل استفاده می‌شود و بخشی از آن نیز به شکل خام خوری مورد استفاده قرار می‌گیرد. بافت متراکم و چگالی بالای مغز میوه به آن قابلیت خلال شدن را داده و به همین خاطر در استان قزوین به عنوان خلال پسته در تهیه قیمة نثار کاربرد دارد.

● نتیجه‌گیری

اگرچه پسته را به عنوان گیاهی سازگار با شرایط نامساعد محیطی می‌شناسند، اما تغییرات آب و هوایی اخیر سبب ایجاد مشکلات عدیده‌ای از جمله عدم تامین نیاز سرمایی، ریزش جوانه‌های گل و کاهش عملکرد و کیفیت محصول پسته در بسیاری از مناطق پسته‌خیز کشور شده است. با اینحال وجود منابع عظیم ژنتیکی و تنوع ارقام و ژنوتیپ‌های پسته ایران، موقعیت جهانی این کشور را بی‌نظیر ساخته و فرصتی استثنائی برای اصلاح‌گران این طلای سبز جهت برون رفت از این چالش‌های محیطی را فراهم ساخته است. ارزیابی و شناسایی ارقام و ژنوتیپ‌های سازگار با شرایط اقلیمی اخیر کشور جهت جلوگیری و کاهش احتمالی خسارت در سال‌های پیش رو امری ضروری و از اولویت‌های برنامه اصلاحی پسته در مناطق پسته خیز کشور می‌باشد.

گزارش کشاورزی

نشریه اقتصادی استان قزوین || سال چهاردهم || شماره ۶۶ || تیر ۱۴۰۴

نامه اتاق صنوبر

